

Лариса Саракун*

Kyiv, Ukraine

Покоління z як предтеча майбутньої планетарної цивілізації

Покоління z як предтеча майбутньої планетарної цивілізації

Анотація: У статті проаналізовано особливості «покоління Z» як провісника майбутньої планетарної цивілізації. Звернено увагу на інформаційно-цифрові технології, що впливають на світове співтовариство, стрімко перетворюючи його на єдиний світ, формуючи «цифрове покоління» – людей, які ефективно адаптовані до умов нової соціокультурної реальності й почувуються швидше «громадянами світу», ніж власної країни. Найважливішою умовою їхньої соціалізації є конструювання соціальної реальності, адаптація до нових умов середовища, його символізація, виокремлення зони «свого світу», переструктурування умов середовища відповідно до тезаурусу, що вибудовується під впливом макро- та мікросоціальних факторів відповідно до свого символічного універсуму.

Розкрито взаємопов'язані процеси глобалізації, інформатизації суспільства, які безпосередньо розмивають межі сучасної міждержавної системи, створюючи суперечливий та неоднорідний глобальний соціум із космополітичним світоглядом. Обґрунтовано космополітичний підхід, який, долаючи державні кордони, дає можливість вийти за межі національних практик, спри-

яє їхній інтеграції в новий світовий контекст на основі утвердження «компромісу» культурних, релігійних, етнічних та інших відмінностей. Космополітизм стає світоглядно-ідеологічною платформою й онтологічною єдністю планетарного співтовариства.

Сучасному поколінню необхідно шукати свій шлях освоєння суспільства. Для того, щоб розібратися в перипетіях і метаморфозах сучасного світу, потрібне інше сприйняття дійсності і трансформація світоглядних позицій, ціннісних установок, формування нової ідентичності. Важливо не тільки діяти локально, а й мислити глобально, системно, з урахуванням партикулярних і універсальних інтересів, найближчих і віддалених цілей. Все більш очевидним стає формування єдиного світового співтовариства, становлення глобального громадянського суспільства, яке в перспективі з необхідністю має сформуватися внаслідок подолання фрагментарності й формування цілісного світу – «вічного миру».

Ключові слова: цифрове покоління, інформаційні технології, соціальні мережі, космополітизм, космополітичний світогляд, громадяни світу, глобальне суспільство.

* Лариса Саракун [Larysa Sarakun] – кандидат філософських наук, доцент, кафедра гуманітарних дисциплін, Національний університет харчових технологій [National University of Food Technology]; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4692-2145>; e-mail: sarakun@rambler.ru.

Generation Z as a Forecast of the Coming Planetary Civilization

Abstract: The article analyzes the features of “Generation Z” as a harbinger of future planetary civilization. Attention is paid to information and digital technologies that affect the world community, rapidly transforming it into a single world, forming a “digital generation” that is effectively adapted to the new socio-cultural reality and feels more “citizens of the world” than their own country. The article analyzes the features of “Generation Z” as a harbinger of future planetary civilization. Attention is paid to information and digital technologies that affect the world community, rapidly transforming it into a single world, forming a “digital generation” that is effectively adapted to the new socio-cultural reality and feels more “citizens of the world” than their own country. The most important condition for their socialization is the construction of social reality, adaptation to new environmental conditions, its symbolization, separation of “their world”, restructuring of environmental conditions according to the thesaurus, built under the influence of macro- and microsocial factors, according to its symbolic universe.

The interconnected processes of globalization and informatization of society are revealed, which directly

blur the boundaries of the modern interstate system, creating a contradictory and heterogeneous global society with a cosmopolitan worldview. The cosmopolitan approach is substantiated, which, overcoming state borders, allows to go beyond national practices, promotes their integration into the new world context through the establishment of a “compromise” of cultural, religious, ethnic and other differences. Cosmopolitanism is becoming a worldview and ideological platform and ontological unity of the planetary community.

The modern generation needs to find its own way of mastering society. In order to understand the vicissitudes and metamorphoses of the modern world, we need a different perception of reality and the transformation of worldviews, values, the formation of a new identity. It is important not only to act locally, but also to think globally, systematically, taking into account particular and universal interests, immediate and long-term goals. The formation of a single world community, the formation of a global civil society, which in the long run must necessarily be formed as a result of overcoming fragmentation and the formation of a holistic world – „eternal peace” is becoming increasingly apparent.

Keywords: digital generation, information technology, social networks, cosmopolitanism, cosmopolitan worldview, citizens of the world, global society.

Вступ

Сучасні соціальні філософи-теоретики часто намагаються пояснити світ і час, у який ми живемо, за допомогою аналізу ситуацій та подій, що відбуваються. Йдеться не так про окремі феномени політичного чи економічного життя, як про епоху взагалі з її глобальними трансформаціями, науковим і технічним прогресом. Вони розмірковують «епохально», обговорюючи історичний стан соціуму на макрорівні. Прикладами таких теоретичних роздумів можуть бути концепції суспільства ризику Ульріха Бека, «текучої сучасності» Зигмунта Баумана, прогресуючої «дистанціації» («розтягування»), поширення повсякденних соціальних практик Ентоні Гідденса, ринкової економіки Френсіса Фукуями, комунікативного суспільства Юргена Габермаса та багатьох інших. Філософи та соціологи зазвичай розмірковують не так про суспільство, як про його соціокультурне середовище, яке нерідко виявляється основним фактором розуміння загального стану та розвитку соціуму.

Соціальні та культурні виклики сучасності – зміна онтологічних векторів, розвиток нанотехнологій, штучного інтелекту, біоінженерії, формування цифрового суспільства, кіберпростору та інші явища – істотно впливають на зміни аксіологічних аттитюдів соціуму. Нове покоління мобільного зв'язку, планшетні комп'ютери, хмарне програмування та хмарні бази даних, хмарні обчислення (Cloud Computing) та уґрунтовані на них SaaS/PaaS/IaaS-рішення на початку XXI століття успішно посіли своє місце в ландшафті корпоративної інфраструктури. ВІ-системи й технології контейнеризації (віртуалізації) почали нині активно використовувати в соціумі. IP-телефонію, онлайн ERP- і CRM-продукцію з модулями предиктивної аналітики (predictive analytics) must-have (має мати) будь-яка організація. На місце локальних рішень приходять хмарні сервіси, а ІТ-гіганти відкривають вихідні коди своїх програм, підтримуючи вільне програмне забезпечення. Сучасну епоху по праву можна назвати епохою Великих Даних (Big Data), технології яких є основою 4-ї промислової науково-технічної революції (Sarakun, 2021, p. 112).

Але що ж означають ці процеси? Як вони співвідносяться один з одним? У чому полягає їхній сенс у наш час? На жаль, аналіз зазначених проблем є недостатнім. Та особлива смуга історії, якою зараз проходить світ, вимагає творчого підходу до оцінки сучасного етапу, вміння вийти за межі звичних уявлень. За останні десятиліття сформувалася дуже складна система протиріч сучасного світу, яка дедалі виразніше виявляє рушійні сили подальшого розвитку суспільства на нових умовах. Поява «віртуальної реальності» завдяки цифровим комунікаційним технологіям створює нові умови соціокультурної реальності, в якій складний, суперечливий і неоднорідний глобальний соціум під впливом інформаційних та комунікаційних технологій стрімко перетворюється на єдиний складний світ, що створює ілюзії єдності й неподільності кордонів, ризиків та спокус, що створює загрозу перетворення соціальної реальності, соціальних інститутів на симулякри. А це означає зростання ризику трансляції симулятивного досвіду, своєрідної «комодизації» соціальної реальності, в якій людина здійснює свою життєдіяльність, занурену в простір глобальної мережі «Інтернет», смартфонів, планшетів, аватарів. Цей простір життєдіяльності в його електронно-цифровому, мережевому (інформаційному) вимірі несе за собою і позитивні, і негативні наслідки для соціуму. Інформаційно-комунікаційні технології відкривають для людини небачені перспективи, надають можливості доступу до різновекторної інформації, накопичення соціального досвіду, формування життєвих перспектив, реалізації особистісного потенціалу в найкоротші терміни. У той же час глибока залученість до цифрових, інформаційних, мережевих технологій часом стирає грань між реальним і віртуальним світами, привносить численні ризики та небезпеки в життя людини. Метою наукової розвідки є філософське осмислення соціального та культурного образу молоді, який формується у віртуальному просторі. Завданням постає аналіз особливостей покоління Z як провісника майбутньої космополітичної планетарної цивілізації.

Покоління Z: теоретичні підходи до дослідження

Характерною особливістю нинішньої ситуації є поява так званого «цифрового покоління». Про новизну цього феномена свідчить той факт, що на сьогодні немає його стійкої дефініції. Одні дослідники називають це покоління «І-поколінням» або «І-генерацією», інші застосовують назву «цифрові аборигени», «покоління гаджетів», «мережеве покоління», «покоління міленіуму», «покоління net». Поняття «цифрове покоління» вперше використав письменник та популяризатор технологій навчання й освіти Марк Пренські в роботі «Digital Natives, Digital Immigrants» (2001). Він так називав студентів-абітурієнтів 2000-х років, оскільки саме для них віртуальне середовище стало природним середовищем соціалізації та буття. Це поняття сформульовано аналогічно до англійського терміна «native», що в перекладі означає корінний житель, абориген. Тому цифрова людина – це корінний мешканець цифрового суспільства, цифрової цивілізації чи епохи цифрових технологій. Іншою назвою цієї спільноти є «покоління Z» (Zelenov, 2018).

Дослідники Беркманського центру з вивчення інтернету та суспільства (Berkman Internet and Society center) Джон Полфрі та Урс Гассер, описуючи «цифрове покоління», вважають за краще називати його племенем, діти якого народилися у вік цифрових технологій (Palfrey, Gasser, 2008, p. 7). На їхню думку, соціологічний портрет означеного покоління утворюють такі якості, як тотальна креативність, інноваційність, інформованість, багатозавданність (одночасне сприйняття інформації з кількох джерел). Це покоління суттєво відрізняється від усіх попередніх. Ще в 60-ті роки минулого століття Франкфуртська філософська школа позначила появу «одномірної людини» та лінійного суспільства. Один з її представників Юрген Габермас основну проблему сучасного часу бачить в експансії системного світу, що інтегрується за допомогою грошей і влади, у вторгненні його у сферу життєвого світу, що інтегрується комунікативними засобами (Kugaj, Mihajlova, 2019, p. 91). Соціальну реальність перестали розуміти як ущільнений континуум, створений за єдиною схемою. Формується цифрове світове

суспільство. Сучасний глобалізований світ, на думку М. Кастельса, – це «архітектура з мінливою геометрією, яка є умовою можливого соціального порядку, комбінацією елементів системи, мінливого характеру відносин» (Kastels, 2000, р. 310). Його атрибутами є присвоєння кожній людині та її електронному файлу-досьє в базі даних унікального, незмінного цифрового ідентифікатора особистості, а також постійне використання його людиною в процесі своєї життєдіяльності.

Оскільки сучасні суспільства піддаються структурним трансформаціям, то за допомогою нескінченної кількості потоків інформації і технологій виникають нові просторові форми та процеси. М. Кастельс визначає ці потоки як «цілеспрямовані, повторювані, програмовані послідовності обмінів та взаємодій між фізично роз'єднаними позиціями, які займають соціальні актори в економічних, політичних та символічних структурах суспільства» (Kastels, 2017). Дослідник виокремлює чотири матеріальні пласти простору потоків. Перший складає ланцюг електронних імпульсів – технологічна інфраструктура інформаційних систем, телекомунікаційних систем і транспортних ліній. Другий пласт складається з вузлів, хабів (місць комунікації) та комунікаційних центрів. Третій пласт простору потоків – це просторова організація панівних менеджерських еліт. Четвертий – електронні простори, такі як веб-сайти в інтернеті, месенджери (це можуть бути і одновекторні, й інтерактивні потоки) (Kastels, 2017). Саме останній пласт сьогодні має визначальний вплив на процеси ухвалення рішень, виробництво інформації та комунікацію.

Сучасне суспільство неможливо уявити без величезних масивів інформації, які за допомогою комп'ютерних технологій активно циркулюють у різних галузях людської життєдіяльності. Це радикально змінило динаміку соціальних процесів, характер людського спілкування, процеси формування особистості, форми та способи пізнання і перетворення світу. Можна сміливо сказати, що сучасний етап у суспільному розвитку – це період кардинального зміщення акцентів у системі цінностей і норм соціальної поведінки.

Потрібно пам'ятати, що за словом «інформація» сьогодні криється саме залученість людини до комунікації, а не володіння ресурсом знання.

Сучасна більш поінформована людина – це не та, що більше «знає», а та, яка бере активну участь у великій кількості комунікацій. За допомогою комунікаційних мереж громадське життя особистості починає швидко переміщатися в технологічну віртуальну реальність. Індивід прагне за допомогою віртуальних симуляцій замінити реальне соціокультурне життя. А оскільки простір інтернету є аналогом справжнього світу, то й значну частину життя людина може проводити в умовах віртуальної реальності.

Особливості соціалізації в суспільстві дедалі більше залежать від впливу симуляційних утворень, які спотворюють дійсні соціальні зв'язки та взаємини. Ми бачимо, що соціальні мережі перетворилися не просто на невід'ємний атрибут життя сучасного суспільства, а стали фактором, що змінює соціокультурне життя в цілому: збільшився обсяг інформації – відповідно, і швидкість обробки цієї інформації зростає. Збільшилася кількість соціальних взаємодій – відповідно, розширився вибір моделей та мотивів поведінки, з'явилися нові способи трансляції та засвоєння соціального досвіду. Живе безпосереднє спілкування легко підмінюється розмовою в соціальних мережах. Як наслідок, безпосередній контакт людини з людиною, який розвиває емоційну сферу, замінюється якоюсь механічною взаємодією, створює лише ілюзію спілкування. Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій вплинув на трансформацію внутрішнього світу сучасної молоді, яка народилася і виросла в інформаційному суспільстві.

Питання впливу інформаційних технологій на еволюцію людини виникало ще в другій половині ХХ століття. Польський письменник-фантаст, соціальний філософ та футуролог Станіслав Лем у своєму творі «Сума технологій» (*Summa Technologiae*, 1963) здійснив прогностичний аналіз науково-технічних, морально-етичних та філософських проблем, пов'язаних із функціонуванням цивілізації. У книзі домінує питання: «Навіщо майбутнє?». Даючи на нього відповідь, С. Лем спробував розмірковувати про шляхи розвитку науки, технічного прогресу, людства, суспільства та моралі. Багато з порушених фантастом питань про віртуальну реальність, технологічну сингулярність, нанотехнології, про штучний інтелект

нині перейшли в розряд наукових проблем, що активно розробляються і обговорюються (Lem, 1968).

На початку XXI століття вийшла книга американського теоретика архітектури та дизайну Вільяма Дж. Мітчелла «Я++: Людина, місто, мережі», яку присвячено впливу бездротових технологій, глобальної комунікації та мініатюризації техніки на повсякденне життя сучасної людини – її тіло та одяг, способи пересування, уявлення про час та простір (Mitchell, 2012). На думку У. Мітчелла, бездротові мережі не просто роблять наше життя насиченим інформаційними потоками, вони роблять його зручним і тим самим змінюють фундаментальним чином. Згідно з дослідником, індивід, що належить до мережевого покоління, є біологічним ядром, яке перебуває в структурі, що складається зі штучних рамок і мереж системи (топологічна та функціональна пара), яка підключена до глобальних інформаційних магістралей, у тому числі й мережі «Інтернет». Цифрове покоління завдяки діяльності індивідів створює новітні високі технології, зокрема й інформаційні, комунікаційні, цифрові, які, у свою чергу, формують мережевих покупців і визначають тим самим соціальне середовище. Найважливішою умовою соціалізації є конструювання соціальної реальності, що включає в себе адаптацію до умов середовища (через поняття «наше»), його символізацію (добудовування або побудова символічного універсуму), виділення зони «свого світу», переструктурування умов середовища відповідно до тезаурусу – індивідуальної конфігурації орієнтаційної інформації (знань, установок), що вибудовується під впливом макро- та мікросоціальних факторів, а також діяльність поза «своїм світом» відповідно до свого символічного універсуму.

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій суттєво вплинув на формування внутрішнього світу сучасної молоді. Вона менш активно проводить час, ніж однолітки попередніх поколінь. Юнакам і юнкам не притаманне прагнення якомога швидше стати дорослими, відчувати всі переваги дорослого життя, бути відповідальними за свої дії, передовсім у соціальних мережах, де відбувається живе спілкування, визначається їхній статус, відбуваються процеси ідентифікації та соціалізації. Мережева ідентичність як відо-

браження габітусу мережевого покоління з його складом світосприйняття та системою цінностей становить основу соціокультурного образу цифрового покоління та виявляється в його ціннісних орієнтаціях, що становлять його соціокультурний потенціал.

Варто зазначити, що цифрова реальність безпосередньо впливає і на фізіологічні процеси, які відбуваються в організмі покоління Z. Молодь здебільшого не може більш ніж півтори хвилини відповідати на поставлені питання. Їй потрібна пауза, «перезавантаження». Дівчата і хлопці не можуть запам'ятовувати великі тексти, сприймати інформацію класичної півторагодинної лекції. Спосіб передачі та сприйняття інформації змінює свідомість (Kugaj, Mihajlova, 2019). Вони можуть зрозуміти величезний обсяг інформації фрагментарно, «шматочками» та за запитом, оскільки різні кар'єрні очікування. У покоління Z поступово знижується якість пам'яті, адже індивід дедалі більше делегує цю функцію електронному пристрою. Молодь не набирається необхідного досвіду, щоб розвивати важливі ділянки мозку, які відповідають за відтворення інформації, а також самоконтроль, ухвалення рішень тощо. Їй не властиве аналітичне мислення (логічне, критичне, аналіз даних). Вона не здатна систематизувати інформацію, послідовно освоювати її, вибудовувати логічні зв'язки, структурувати матеріал. Формується «кліпове» мислення (здатність сприймати та переробляти інформацію лише маленькими порціями), з яким значно знижується здатність до аналізу та концентрації уваги. Зникає здатність до розгорнутих фраз: лише рубані тези у твітерському стилі. Пам'ять не розвивається, адже покоління Z не звикло запам'ятовувати інформацію – йому простіше знайти її в пошукових системах. Відсутня запора розвитку пам'яті – тренування. Індивід функціонує як «машинно-людський» комплекс зі специфікою мислення нового образу мережевої людини – «людини, яка клікає» – на противагу образу «людини, яка читає». Вчені стверджують, що у покоління Z тривалість уваги скоротилася до 8 секунд. Воно не може зосередитися ні на чому тривалий час (Zelenov, 2018), оскільки виростало у світі «безмежних можливостей» з дефіцитом часу. Тому молодь пристосувалася до потреби дуже швидко шукати та «просіювати» величезні обсяги ін-

формації. У мережі «Інтернет» і своїх мобільних додатках вона покладається на вкладки, секції, де зібрано найновіший та найпопулярніший контент.

Змінюються взаємини між соціальними інститутами та молоддю, змінюються авторитети, заперечуються чинні норми, цінності, відбувається раціоналізація власного життя, а суспільно-політичне життя нівелюється. Молодь сьогодні не живе в суспільстві, а лише присутня в ньому. Це покоління характеризується індивідуалізмом (який не поєднується з суспільним обов'язком та громадською відповідальністю); пасивністю як відображенням низького рівня участі в суспільному житті та конструюванням власного життя. Її не цікавить соціальна, гуманітарна сфери, але «проявляється фанатизм у тих сферах, які від них залежать, переважно це сфера дозвілля» (Kugaj, Mihajlova, 2019, p. 94). Сучасні молоді люди легко ставляться до необхідності здобувати фундаментальну освіту, головне, щоб робота була прибутковою, легкою та розважальною, а проблеми вирішуватимуться в міру їх виникнення, оскільки інформаційно-комунікаційні технології відкривають для людини широкі перспективи, надають можливості доступу до різновекторної інформації, накопичення соціального досвіду, реалізації особистісного потенціалу в найкоротші терміни. В умовах колосальних обсягів інформації світогляд покоління Z визначається мережею «Інтернет», зокрема, пошуковою системою Google, що виконує функції філософської машини та замінює собою традиційну філософію та світогляд. Для заповнення недоліків пошукової машини Google необхідно використовувати змішану реальність (mixed reality), яка включає особистість з її ірраціональною стороною екзистенції.

Реальне емоційне життя кожної особистості має бути побудоване на тактильності та експресії (вираженні почуттів, переживань). Однак у роботі з комп'ютером здійснюється депривація тактильних та емоційних відчуттів. Емоції виражаються не словами чи мімікою, а смайликами та вподобайками. Головне – визнання, оцінка особи з боку суспільства. Автор посту чи відео висловлює свою думку для того, щоб отримувати вподобайки (набрати їх якомога більше). Однак незважаючи на штучність смайликів – адже в них живої усмішки немає – для сучасного покоління

ці емоції є справжніми. Замість того, щоб реально зустрічатися один з одним, юнаки та дівчата проводять час наодинці зі смартфоном та опиняються в ізоляції.

У молодіжному середовищі домінує філософія настрою на успіх, який для них стає головним мірилом, а про стан невдачі, неуспіху ніхто не замислюється. Молоде покоління – це члени суспільства майбутнього, а їхній пубертатний період, що пов'язаний з психічними змінами, затягується до повноліття. Сьогодні сімнадцятирічний юнак веде себе як тринадцятирічний підліток. І незважаючи на те, що батьки поряд, «цифрові діти» самотні, як жодне попереднє покоління. «Нинішня молодь – це покоління iGen, тобто покоління айфонів-айпадів». Таких висновків доходить у своїх наукових працях та популярних книгах професор Університету штату Каліфорнія в Сан-Дієго Джин Твенге (Jean M. Twenge). Смартфони роблять юних користувачів нещасними. Твенге стверджує, що смартфони вганяють молодих людей в тугу, депресію, роблять нудними, апатичними «домосідами»-егоїстами. «Суперпідключені діти ростуть менш схильними до бунту, більш толерантними та слухняними, але менш щасливими та абсолютно не готовими до дорослого життя». Гаджети шкідливо впливають на ціле покоління. У світі із суперечностями та конфліктами переважає депресивна атмосфера, яка посилилася останнім часом. Усі віч-на-віч з гаджетами, від яких отримують лише на певний час позитивну енергію для функціонування в суспільстві.

Епоха гаджетів породжує нову генерацію – замкнене в навушники «покоління з опущеною головою». Перебуваючи наодинці з гаджетом, ізолюючись від зовнішнього світу за допомогою навушників, представники цього покоління розвивають у собі глухуватість. Адже навушники чинять сильний тиск на слуховий аналізатор. У вухах наявний постійний шум. У зв'язку з цим неминуче відбувається зниження слуху на 10-20 дБ. Дратівливим порогом протягом 30 хвилин є звук у 80 дБ. До прикладу, перебуваючи в метрополітені понад 30 хвилин, людина отримує акустичну травму. Закономірно може виникнути питання про те, щоб заборонити використання навушників з високим рівнем децибел або хоча б попереджати, що зазначена цифра – це поріг,

за яким відбувається зниження слуху. Ще одна особливість молодих користувачів, на яку звертає увагу директор Ініціативи технологій та особистості при Массачусетському технологічному інституті (MIT Initiative on Technology and Self), що вивчає проблеми взаємодії людини й технологій, Шеррі Теркл, – це тривога незалученості, що для деяких сягає рівня паніки. І в цьому ми могли переконатися, коли стався збій у роботі сервісів Facebook: не було доступів до соцмереж Facebook, Instagram, а також до месенджерів Facebook Messenger та WhatsApp (жовтень 2021 р.). Для деякого це було дуже суттєвою втратою. Завжди бути в мережі сучасній людині є звичним. На зміну чітко обмеженій території приходить мережа, акцент із кордонів перемикається на точки доступу, під'єднання до цієї мережі (Vozyanov, 2014, р. 246).

Іншою рисою покоління Z, що викликає тривогу, як вважають учені, є схильність до аутизації. Йдеться не про аутизм як тяжкий психічний розлад. Аутизація постає як захист від проблем сучасного способу життя, як спосіб взаємодії зі світом людей, які від народження заглиблені в себе і не здатні спілкуватися з навколишніми. Мережеве покоління поєднує в собі біологічне й технологічне, перебуває із зовнішнім світом у взаєминах дифузії. Воно характеризується особливим сприйняттям, способом взаємодії з навколишніми та здатністю сприймати себе. Означене покоління активно користується діджитальними об'єктами – цифровими версіями реальних об'єктів. Такими версіями є профілі в різних соціальних мережах. На думку низки дослідників, соцмережі роблять нещасними не лише молодих людей – взагалі всіх, хто ними зловживає. Більшість юних виходить у мережу кілька разів на день (66 %) або майже завжди перебуває в мережі (46 %). Основною мотивацією молоді для виходу в інтернет є пошук інформації на будь-яку тему, зокрема для навчання (78 %) та підтримки зв'язку зі знайомими (85 %). За рейтингом занять у вільний час на першому місці – перебування в інтернеті. Найбільш запобігана соцмережа – “Instagram” – 99 %.

Соціальні мережі допомагають у вирішенні питань, які в реальному світі вирішити важко чи неможливо й одночасно вони впливають на життєву позицію молоді. Дослідження засвідчують, що ділова (робоча) спрямованість, прагнення до твор-

чої активності, соціальної корисності, загальної активності, отримання задоволення від роботи (навчання), висока залученість у робочий процес не є пріоритетними. У 100 % досліджуваних переважає загальножиттєва спрямованість. Усім подобається спілкуватися в соціальних мережах, оскільки у віртуальному світі простіше сформулювати свої думки, можна спокійно комунікувати, можна відкласти в часі своє рішення, за необхідності завершити розмову, а також соціальні мережі допомагають зайняти вільний час, познайомитися з новими людьми, приєднатися до різних груп з іншими культурами, світоглядом. Однак надмірна інформатизація свідомості молоді створює небезпеку остаточної інформатизації соціального простору, в якому гуманістичне начало може бути повністю витіснене технологічним, символізуючи зміну суспільної парадигми розвитку та перехід до стадії розвитку постлюдства. Щоб цього не сталося, необхідно повернути сучасну молодь у соціальний простір, у той реальний світ, який набагато цікавіший за віртуальний, де все справжнє і здійснюється живе спілкування, справжні емоції та почуття, оскільки подальше майбутнє людства закладається саме зараз – у віртуальному світі, в якому соціалізується і виростає мережеве покоління, і в реальному світі (дегуманізованому та небезпечному), порівняно з яким віртуальний для молоді є більш прийнятним.

Розвиток зазначених тенденцій у житті сучасного все більш взаємозалежного та цілісного світу ставить нові складні завдання перед людством. По-перше, формування керованого цифрового об'єкта в цифровому суспільстві та «оцифрованого громадянина», кожна дія якого може бути індикатором лояльності до сучасної системи та прийняття її світоглядних та ідеологічних установок. Інформаційно-цифрова цивілізація змінює ментальні особливості покоління Z. По-друге, молодь сприймає оцифровування життя як природне довідля. Водночас, не можна оминати і позитивні моменти занурення в інформаційний простір. Насамперед, це глобальність мислення. У сьогоднішньої молоді набагато більше спільного з її однолітками з іншої півкулі Землі, ніж із дорослими в її оточенні. Їй властива толерантність, орієнтація на індивідуалізм, свободу, креативність як вияв творчості. Професор психології

з університету Темпл (Філадельфія) Джордан Шапіро звертає увагу на результати дослідження молоді, що його проводить Varkey Foundation. Він наголошує на основних характеристиках, якими сьогодні описують тінейджерів у будь-якій країні світу, – широкий світогляд, оптимізм як життєва установка і толерантність (Shapiro, 2004). Фахівці вважають, що завдяки активності в мережі юнаки і юнки почуваються швидше «громадянами світу», ніж власної країни. З самого народження вони звикають жити у світі без кордонів, однак цей світ часто обмежений екраном. І все-таки це свідчить про невідворотність виникнення планетарної цивілізації.

По-третє, зазначена вище цивілізація породжує космополітичну світову спільноту як альтернативну, що відрізняється від основної міжнародної спільноти, створює власну логіку комунікації та взаємодії. Позитивною стороною інформаційної сфери можна назвати велику змогу культурного діалогу, обміну цінностями, традиціями, формування єдиного глобального соціуму. Транснаціональні цифрові мережі комунікації (TDCN), такі як Instagram, TikTok, Facebook, Twitter, WhatsApp, Telegram та Viber – «є неформальними, егалітарними, високо інклюзивними та відкритими для багатомовного подання та альтернативних форм розвитку здібностей людини. Швидкий обмін інформацією за допомогою таких сервісів сприяв експонентному збільшенню глобальної взаємодії. Ці нові засоби масової комунікації приводять мільйони користувачів у постійний, практично миттєвий контакт один з одним і формують людину з космополітичним мисленням та світоглядом.

Космополітичне суспільство як атрибут інформаційної цивілізації

Сучасні інформаційні технології роблять національні кордони політичною умовністю, а поява нових форм транскордонної соціалізації (через роботу, розваги, належність до субкультур, груп за інтересами тощо) робить зв'язок з «рідною землею» дедалі більш примарним. Формується людина, байдужа до територіальних зв'язків, до «зову предків», культурної традиції. Території для неї виступають лише як джерело ресурсів та

лише як простір. Усе це сформувало «кочівників» технічної цивілізації, позбавлених територіальної культурної ідентичності. Оскільки сучасному поколінню необхідно шукати свій шлях освоєння суспільства, інституціоналізований світ якого ще не доступний, воно має пройти шлях від об'єкта соціалізованого впливу до суб'єкта соціальної дії. Поступове освоєння простору реального світу, що оточує людину, виробляє в молоді такі механізми його освоєння, як конструювання соціальної реальності та її проектування згідно з тезаурусною концепцією молоді. Ці конструкції та проекти можуть бути різними і динамічно змінюватися. Особливість покоління Z в тому, що воно може поєднувати кілька тезаурусних генералізацій, які ведуть до подійної гіперболізації тієї, яка найбільше підходить у цій життєвій ситуації.

Такий перебіг подій здатен вплинути на спосіб організації суспільства загалом. Так, дослідник Герард О'Туатайл зазначає, що взаємопов'язані процеси глобалізації, інформатизації суспільства безпосередньо кидають виклик сучасній міждержавній системі, створюючи нові режими взаємопов'язаності між просторами на всій земній кулі, трансформуючи скалярні взаємини між локальним, національним та глобальним, запроваджуючи безпрецедентні швидкості взаємодії та комунікації і створюючи посилену взаємозалежність та вразливість від небезпек у всьому світі. А оскільки інформатизація суспільства є соціальним процесом виробництва та повсюдного використання інформації як суспільного ресурсу, то вона перетворилася з об'єкта теоретичного аналізу вчених у критерій оцінки могутності держав, стала найважливішим фактором у боротьбі тої чи тої країни за економічну, політичну, культурну та військову перевагу, а також фактором виживання всього людства» (Momot, 2011).

Сьогодні практично всі сфери життя пронизані інформаційними та віртуальними «інтервенціями». Технічні розробки привели до інтенсивного розпаду уявлень про національні держави як замкнуті структури. Виявляється симбіоз космополітичної та національної, глобальної та локальної ідентичності. Постійна залученість громадян національної держави до мережі та сформоване на цій підставі глобальне світосприйняття виступають ідентифікаторами цифрового покоління, що

виходить за межі конкретної держави та суспільства, не знає етнічних кордонів та мовних бар'єрів, релігійних, культурних та інших меж.

Нині існує гостра потреба в критичному аналізі дискусії між прихильниками глобалізованого космополітичного світового порядку та поборниками ренесансу проекту «національна держава». Саме космополітизм з його ідеями світового громадянства, глобальності й глобальної взаємопов'язаності, принципами універсалізму та цілісності є досить запотребований. Космополітизм як світогляд та ідеологія передбачає впровадження демократичних цінностей у культуру, навчання, науку, право, медицину, релігійні організації. Визначають завдання новітнього космополітизму на початку третього тисячоліття, як-от: забезпечити виживання людства; зробити внесок у досягнення його єдності; домогтися відповідності нового космополітизму результатам «четвертої технологічної революції»; змінити роль народних мас у всесвітній історії; домогтися без'ядерного світу; здійснити всесвітню демілітаризацію і подолати сецесіоністські конфлікти; не допустити, щоб міжнародний тероризм став способом життя; створити творчий науково-технічний прогрес; домогтися справедливого використання ресурсів Землі та Космосу; утворити глобальну систему з порятунку людей у разі природних і техногенних катастроф; перетворити біосферу в ноосферу.

На сьогодні ті дослідники, які розглядають процеси глобалізації як об'єктивні та багатомірні, визнають правомірність існування феномена космополітизму та схильні вивчати його особливості на цьому етапі еволюції світової культури.

Висновки

Сформоване на перетині двох світів – реального та віртуального – покоління Z увібрало в себе цінності та норми цих світів, а тому має відмінні риси: інформаційну грамотність (швидкість отримання та освоєння інформації), пасивність у прояві соціальної, політичної суб'єктності й суспільної участі, пошук нового та цікавого (переважно в дозвіллі) як прояв ставлення до життя, гедоністична спрямованість духовних практик, орієнтація на успіх та конформізм, знижений рівень рефлексії

та критичного мислення, романтизму за панівного впливу прагматичних установок. Цифровому поколінню властиво трансформувати реальність завдяки конструюванню та реконструюванню, за допомогою іманентного уявлення у свідомості розуміння віртуального середовища та його нових технологій, постійної залученості до мережі та глобального способу мислення, що сприяє трансформації суспільства та життєдіяльності.

В епоху централізованого інтернету можна говорити про «гуглізацію» нашого життя і про те, що соціальність стає технологічною. Нові інформаційно-цифрові системи конструюють світ, об'єднують раніше не пов'язані групи, створюють умови для транснаціональної комунікації. «Громадяни світу», якими є представники покоління Z, мають двомірну онтологію, оскільки одночасно існують у двох спільнотах: у власному габітусі, як представники того чи того полісу, та в просторі людських суджень і цінностей, що насправді виступають спільним топосом для всього людства.

Варто зазначити, що в недалекому майбутньому глобальні системи змушені будуть співіснувати в політизованій етнічності в різноманітних її формах. Нова історична реальність суспільства полягає в тому, що жодна нація не здатна впоратися зі своїми проблемами самотужки. Космополітизм не закликає до того, щоб жертвувати власними інтересами або віддавати перевагу виключно високим ідеям та ідеалам. Навпаки, космополітична Realpolitik визнає, що політичні дії здебільшого ґрунтуються на партикулярних інтересах.

Література:

- Баева Л.В. Виртуальная коммуникация: особенности и этические принципы. *Философские науки*. 2015. № (10). С. 94–110.
- Бек У. Что такое глобализация? Ошибки глобализма – ответы на глобализацию [Пер. с нем. А. Григорьева, В. Седельника; Общ. ред. и послесл. А. Филиппова]. Москва : Прогресс-Традиция. 2001. 304 с.
- Возьянов А. Рец. на кн.: Уильям Митчелл. Я++: Человек, город, сети. *Антропологический форум*. 2014. № 23. С. 245–250.
- Гіденс Е. Нестримний світ. Як глобалізація перетворює наше життя [пер. з англ.]. Київ: Альтерпрес, 2004. 100 с.

- Ершова Р.В. Цифровое поколение: между мифом и реальностью. *Философские науки*. № 62(2). 2019. С. 96–108.
- Зеленов Є.А. Цифрове покоління: ризики, переваги, засоби взаємодії. *Духовність особистості: методологія, теорія, практика*: зб. наук. пр. Сєвєродонецьк : Вид-во СНУ ім. Володимира Дала. Вип. 5 (86). 2018. С. 67–82.
- Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура [пер.с англ. О. Шкаратана]. Москва: ГУВЭШ, 2000. 608 с.
- Кастельс М. Власть коммуникации. пер. с англ. Н.М. Тылевич; под науч. ред. А.И. Черных; Нац. иссл.-ун-т „Высшая школа экономики”. 2-е изд., доп. Москва: Изд. дом Высш. шк. экономики, 2017. 590 с.
- Криман А.И. Идея постчеловека: сравнительный анализ трансгуманизма и постгуманизма. *Философские науки*. № 62(4). 2019. С. 132–147.
- Кугай А.И., Михайлова В.В. «Цифровое поколение»: угрозы и надежды в эпоху информационно-цифровой цивилизации. *Управленческое консультирование*. № (7). 2019. С. 90–99.
- Лем С. Сумма технологии / Редакция и послесловие: Б.В. Бирюкова и Ф.В. Широкова. Перевод с польского: А.Г. Громова, Д.И. Иорданский, Р.И. Нудельман, Б.Н. Пановкина, Л.Р. Плинер, Р.А. Трофимова, Ю.А. Ярошевский. Москва: «Мир». 1968. Электронная публикация: Центр гуманитарных технологий. 01.06.2012. URL: <https://gtmarket.ru/library/basis/4511/4512> (дата звернення 24. 01.2022).
- Луков В.А. Теории молодежи: Междисциплинарный анализ. Москва: Канон + РООИ «Реабилитация», 2012. 528 с.
- Митчелл У. Я++ [Я плюс плюс]: Человек, город, сети. Пер. с англ. Москва: Strelka Press, 2012. 328 с.
- Момот А.С. Інформаційні чинники впливу на сталий розвиток світосистеми. *Нова парадигма*. Вип. 104. 2011. С. 68–69.
- О’Туатайл Г. Геополитические условия постмодерна: государства, государственное управление и безопасность в новом тысячелетии URL: <http://www.geopolitica.ru/article/geopoliticheskie-usloviya-postmodernagosudarstva-gosudarstvennoe-upravlenie-i-bezopasnost-v#.UgxGIawRTDd>. (дата звернення 12.09.2021).
- Саракун Л. Космополітизм як світоглядний *modus vivendi* планетарного соціуму : монографія. Київ : Видавець ПП Лисенко М.М., 2021. 256 с.
- Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек. [пер. с англ.]. Москва: АСТ; Ермак, 2004. 488 с.
- Хабермас Ю. Проблема легитимации позднего капитализма / пер. с нем. Л. Воропай, Москва: Праксис, 2010. 264 с.
- Bauman Z., Tester K. On the Postmodern Debate // *Postmodernism: What Moment?* / ed. by P. Goulimari. Manchester: Manchester University Press, 2007. P. 22–31.
- Habermas J. *Technic und Wissenschaft also “Ideologie”*. Frankfurt-a-M. 1974.
- Palfrey John, Gasser Urs. *Born Digital. Understanding the first generation of digital natives*. N.Y., 2008. P. 7.

References:

- Baeva, L.V. (2015). *Virtualnaya kommunikaciya: osobennosti i eticheskie principy* [Virtual communication: features and ethical principles]. *Filosofskie nauki*. [Russian].
- Bauman, Z., Tester, K. (2007). *On the Postmodern Debate*. In P. Goulimari (Ed.), *Postmodernism: What Moment?* Manchester: Manchester University Press.
- Bek, U. (2001). *Chto takoe globalizaciya? Oshibki globalizma – otvety na globalizaciyu* [What is globalization? The Mistakes of Globalism – Responses to Globalization] Per. s nem. A. Grigoreva, V. Sedelnika; Obsh. red. i poslesl. A. Filippova. Moskva: Progress-Tradiciya. [Russian].
- Digital Demands: The Challenges of Constant Connectivity*. Retrieved from: <https://niemanreports.org/articles/digital-demands-the-challenges-of-constant-connectivity/>.
- Ershova, R.V. (2019). *Cifrovoe pokolenie: mezhdumifom i realnostyu* [Digital generation: between myth and reality.] *Filosofskie nauki*. [Russian].
- Fukuyama, F. (2004). *Konec istorii i poslednij chelovek* [The end of history and the last man.]. [per. s angl.]. Moskva: AST; Ermak, [Russian].
- Habermas, J. (1974). *Technic und Wissenschaft also “Ideologie”*. Frankfurt-a-M.
- Habermas, Y. (2010). *Problema legitimacii pozdnego kapitalizma* [The problem of legitimation of late capitalism] per. s. nem. L. Voropaj. Moskva: Praksis. [Russian].
- Hidens, E. (2004). *Nestrymnyi svit. Yak hlobalizatsiia peretvoriuiie nashe zhyttia* [Unrestrained world. How globalization is transforming our lives][per. z anhl.]. Kyi’v: Alterpres. [in Ukrainian].
- Kastels, M. (2000). *Informacionnaya epoha: ekonomika, obshchestvo i kultura* [Information Age: Economy, Society and Culture]. [per.s angl. O. Shkaratana]. Moskva: GUVESH. [Russian].
- Kastels, M. (2017). *Vlast kommunikacii* [The power of communication]. per. s angl. N.M. Tylevich; pod nach. red. A.I. Chernyh; Nac. issled. un-t “Vysshaya shkola

- ekonomiki". 2-e izd., dop. Moskva: Izd. dom Vyssh. shk. ekonomiki. [Russian].
- Kriman, A.I. (2019). *Ideya postcheloveka: sravnitelnyj analiz transgumanizma i postgumanizma* [The Idea of the Posthuman: A Comparative Analysis of Transhumanism and Posthumanism.]. *Filosofskie nauki*. [Russian].
- Kugaj, A.I., Mihajlova. V.V. (2019). «Cifrovoe pokolenie»: *ugrozy i nadezhdy v epohu informacionno-cifrovoj civilizacii* ["Digital generation": threats and hopes in the era of information and digital civilization.]. *Upravlencheskoe konsultirovanie*. [Russian].
- Lem, S. (1968). *Summa tehnologii* [The amount of technology]. Retrieved from: <https://gtmarket.ru/library/basis/4511/4512>. [Russian].
- Lukov, V.A. (2012). *Teorii molodezhi: Mezhdisciplinarnyj analiz* ["Digital generation": threats and hopes in the era of information and digital civilization]. Moskva: Kanon + ROOI «Reabilitaciya». [Russian].
- Mitchell, U. (2012). *Ya++ [Ya plus plus]: Chelovek, gorod, seti [I++ [I plus plus]: Man, city, networks.]*. Per. s angl. Moskva: Strelka Press. [Russian].
- Momot, A.S. (2011). *Informatsiini chynnyky vplyvu na stalyi rozvytok svitosystemy* [Information factors influencing the sustainable development of the world system.]. Kyiʹv: Nova paradyhma. [in Ukrainian].
- OʻTuataj, G. *Geopoliticheskie usloviya postmoderna: gosudarstva, gosudarstvennoe upravlenie i bezopasnost v novom tysyacheletii* [Geopolitical Conditions of Postmodernity: States, Public Administration and Security in the New Millennium]. Retrieved from: <http://www.geopolitica.ru/article/geopoliticheskie-usloviya-postmoderna-gosudarstva-gosudarstvennoe-upravlenie-i-bezopasnost-v#.UgxGIawRTDd>. [Russian].
- Palfrey, J., Gasser, Urs. (2008). *Born Digital. Understanding the first generation of digital natives*. N.Y.
- Sarakun, L. (2021). *Kosmopolityzm yak svitohliadnyi modus vivendi planetarnoho sotsiumu* [Cosmopolitanism as a worldview modus vivendi of planetary society]. Monohrafiia. Kyiʹv: Vydavets PP Lysenko M.M. [in Ukrainian].
- Smartfon dzhunglej. Kak gadzhety vliyayut na podrostkov* [Elektronnyj resurs]. Retrieved from: <http://cittel.ru/> [Russian].
- Vozyanov, A. (2014). Rec. na kn.: Uilyam Mitchell. *Ya++: Chelovek, gorod, seti* [William Mitchell. *Me++: Man, city, networks*] *Antropologicheskij forum*. [Russian].
- Zelenov, Ye. A. (2018). *Tsyfrovoe pokolinnia: ryzyky, perevahy, zasoby vzaiemodii* [Digital generation: risks, benefits, means of interaction.]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia, praktyka: zb. nauk. pr. Sieverodonetsk: Vyd-vo SNU im. Volodymyra Dalia*. [in Ukrainian].